

ACC. N:R M. 16164:1-10.

Landskap: *Småland* Upptecknare: *Fabian Karlsson, Väckelsång*
Härad: *Konga* Berättare: " " "
Socken: *Väckelsång* Berättarens yrke: *lantbrukare*
Uppteckningsår: *1963* Född år *1894* i *Väckelsång*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Räfsor och näfsning. s. 1-10.

LuF 120

30/4-63

Råfsor och råfsning.

Råfsan har man aldrig haft annan benämning på än råfsa, och skaffet har kallats råfskaft. Benämningen på huvudet har varit "råfschui", men pinnarna på huvudet har ej kallats pinnar utan "tinga", "råfselinga". Rågar har ej förekommit och olika benämningar för råfselypsen har ej heller förekommit, utan det har varit endast råfsa vad den än använts till. Allt handtva en råfsa har kallats ratt råfsa, och ratt råfsa har varit kvinnfolkens arbete. "Råfseskärning" blev därför den vanliga benämningen på den som råfsade.

Den äldsta kända råfsan är från 1840-talet.

Den har ägts av uppfinnarens morfar
1. och har brännstämpel på huvudet med hans namn.

Fig 120

30/4-63

Råfschuvadet är av bokträ och jämnbrett,
ej avsmalnande mot ändarna. Det är rakt,
52 cm. långt, och från pinnarna 4 cm högt,
ty den har sockra använts som raka med
pinnarna vända uppåt, då man förde ihop
såden på togen vid slagtröskningen.

Huvudet var fäst vid det klurna skaflet
med träpluggar. Skaflet var av kvistfri
gran och två meter långt, vilket är den
ungefärliga längden på råfskaft.

Pinnarna eller "tingarna" voro tretton stycken
och mellan det klurna skaflet insättning
sutto tre stycken av dessa. Längden av pinnar-
na i denna råfsa var den vanliga, omkring 8 cm.
De sutto i rätt vinkel mot råfsans skafte
och voro jämnskurna, ovanför huvudet.

"Råfs²tinga" har vanligen brukats göras av
rönneträ som är segt, men björk har även använts.

De skuras raka men något grövre uppnät
och den delen, som skulle sättas in i råfs-
huvudet, gjordt något inbuktad på mitten,
för att pinnen skulle sitta fast säkrare.
Den här beskrivna råfsan med hakthuvud
har nog mest använts på togen, ty uti i
marken har den väl varit för tung.

Det kom sedan en mycket smäckare och
bättre råfsortyp. De låna visst ha tillverkats
i Ringarås socken, ty en del har varit märkta
med en brännstämpel IHR, och där i socknen
har funnits en soldatsläkt med
namnet Ihr, som kanske någon gjort sådana
råfsor. De har kallats iseråfsor, men likadana
råfsor har sålts lassvis på marknaderna
av andra tillverkare. Denna råfsa hade
och så huvud av boktrå, vilket förslags
3. använts till alla råfshuvud.

Huvudet var tjockare på mitten, och avsmalnande mot ändarna samt något böjt framåt. Det var sjutton pinnar i den påfran, åtta på vardera sidan, om skaftinsättningen, och en pinne i mitten mellan det delade skaftet. Råfsehuvudet var 60 cm långt och skaftet omkring två meter. Skaftet var alltid av alträ, och det hade vid tillverkningen använt s. k. kappfräs, ty den runda delen var slät och fin. Mot huvudet var skaftet bredare och flatkyolat samt utsågat i mitten så att det blivit tvorne insättningar med två cm mellanrum. Skaftets uppsägning var gjort så långt att råfran kunde "skäftas" (skaftas) om flera gånger. Skaftet var fäst med träpinnar genom huvudet.

4. Både huvudet och skaftet mer till brukade

vara dekorerat med rödkrita.

På senare tid, på 1920-30-talmen brukade en torpare i Linnareys socken, "August på Pleyt", tillverka råfvar, som han cyklade omkring och sålde. De hade ett klyvet granskaft, som liknade den först beskrivna råfvan, men det var rej så mycket utfläkt som på denna, det var endast två pinnar som fanns emellan insättningarna. Skaftet var spikat fast i huvudet, som avsmalnade mot ändarna och var något böjt framåt. Huvudets längd var sådär mellan 50 och 60 cm. och skaftet 2 meter. Pinnarnas "singarnas" antal var 16 stycken. Någon dekoration fanns ej på denna råfva.

Ägga s. k. fästöråfvar äro rej kända.

Fästöråfvar med hjul och båda pinnar började användas sådär mellan år 1900 och 1910.

Slåpråfsorna har kommit långt senare,
omkring år 1940.

Vid potatisrätning har på en del ställen
använts järnråfsor till att draga jord på
potatisen i den förut uppkörda fåran.

Vid råg- och vetesådden har använts järn-
råfsor till att råfsa ut jordkanderna på
vattenfåsarna i den nysådda åkern.

Det har varit vanligt att köpa både råfsor
och råfskuvud på marknaden. Råfskuvud
kunde sättas på gamla skaft, som ej voro
för dåliga. I butikerna hos handlarna hade
man både råfsor och råfskuvud. Man lagade
ju råfsorna själva, men det var sällsynt
man försökte göra nya råfsor på värkarna.

På gamla råfsor från äldre tid brukar
vara inbränt ägarimärke, vanligen ägarens
6. initialer med järnstämpel.

En duktig "råfskåring" skulle klara råfsningen efter tre slätterkarlar. Hon skulle kunna byta händer, och alltså kunna råfsa både åt höger, och vänster, och ibland fick man jobben hjälpa till att slänga undan höet, när det gick med riktig fart. Både småflickor och småpojkar brukade få hjälpa till vid råfsningen med att bära undan hö till "brean". Råfsarskorna brukade skämta med slätterkarlar som slädde itta. Kvarständer strån brukade de binda ihop till "gubbar", som slätterkarlar fick skämmas för på "annen" han slätt. Den mesta slätten i gamla tider var ängslätter, "häckeslåtö". Høet råfsades ihop och bärs till en slåtplan, "breestam", där det lades i små "kua". Vid vackert väder vändes "kuana" och ströddes med råfsan.

När höst var fort så lades det i stack en
varje "brea" och kunde så köras in. Men var
det vackert väder, då kunde stacken få vara
kvart några dagar. Var det svårt att komma
fram till höstacken med korden, då blev det
att bära höet till lassan med en "höbäja", och
då slog man "fannar" av höet och lade i bägen.
Till allt detta användes råfsan.

Legda råfsurskor brukade ha egen råfsa med sig.

Man fick se skada "fröarna" (grodorna),
ty det kunde vara farligt. Det har berättats
om en råfsurska, som råkade slå till en
"fröa", vilken var mycket stor. När den råfsur-
skan kommit till sitt på kvällen, hon bodde
två kilometer från arbetsplatsen, så blev hon
mycket sjuk, och var det hela natten.

På morgonen satt den stora gröten under
8. hennes vägg, och trodde ha vållat sjukdomen.

På våren brukade man "risanta" d.v.s. råfsa under ris och gammalt tår "melör" i slätterängarna. Detta lades i högar mellan stenklämmor eller råfsades upp på de små "hackerören". Det ruttna och torra lövet kunde sen följande år användas som strö hos svinen.

Bruket att råfsa tår och ris på våren upphörde, när slätterängarna började betas. Detta arbete var mest kvinnfolksgör, och man använde samma råfsor som vid slätterna.

Vid Läckning av kalmtak har man använt träråfsa vid efterputning av det nytäckta taket.

Vid sådestärgningen har man ej haft mycket användning för råfsan. Det är endast stubben efter höstsåden man råfsat.

9. Där man mejat såden "tattu", har man slagit "skaven" mot den stände såden, och detta

arbete har varit karlgösa. Kvinnfolken har kommit i efter baklänges, och "fatt äpp" skären.

Råkade man ofrivilligt stöta emot var-
andras råfsor under arbetet, då var det ett
tecken på att man fick råfsa tillsammans
ett annat år.

När råfsan ej användes, då ställdes den
alltid i skuggan för att ej gista, d. v. s. torke
så att "tingarna" lossnade.

Senare tidens råfsor som tillhandahållas i
lanthandeln, har huvud av aluminium eller plast.

I äldre tid hade man inga högafflar av
järn. De voro då gjorda av trä, och med van-
ligen två "horn". De första järngafflarna hade
både två och tre horn, men de med två horn
användes mest, ty de voro mycket lättare
att arbeta med.